

УДК 334.012.64:658.14/17 (477.87)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ У 2002-2004 РОКАХ

Ю.В. Машика

Незадовільний стан розвитку малого бізнесу зумовив потребу в проведенні дослідження щодо ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на здійснення заходів з виконання Програми розвитку малого підприємництва в Закарпатській області, у 2002-2004 роках. У ході дослідження вивчено та проаналізовано нормативно-правові, методичні документи, статистичну звітність. Дослідження проводилось по обласних, міських та районних програмах розвитку малого підприємництва в Закарпатській області за період 2002-2004 років. Результати дослідження засвідчили, що спрямування бюджетних коштів на реалізацію заходів Програм не забезпечило виконання ряду результативних показників Програми, на що вплинули наступні чинники: 1. Неузгодженість положень та норм різних законодавчих актів. 2. Створена інфраструктура підтримки підприємництва не забезпечила необхідного рівня знань для започаткування і ведення власної справи. 3. Невиконання дохідної частини місцевих бюджетів призводить до недофінансування заходів Програм. 4. Відсутність чітко визначеного рівня мінімальних потреб жителів громад. 5. Недоступність кредитних ресурсів для СМП. Кількість бібліографічних посилань – 11; мова українська.

Ключові слова: малий бізнес, бюджетні кошти, кредитний ресурс, власна справа, підприємництво

ВСТУП

Незадовільний стан розвитку малого бізнесу, зумовив потребу в проведенні дослідження щодо ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на здійснення заходів з виконання Програми розвитку малого підприємництва в Закарпатській області, у 2002-2004 роках [1], [2].

На реалізацію заходів програм було спрямовано з різних джерел - 1493,26 тис грн., а саме районними та міськими бюджетами – 812,4 тис. грн., обласним бюджетом 50,0 тис.грн., Регіональним фондом підтримки підприємництва в сумі 196,167 тис.грн., отриманих за результатами тендеру, від Українського фонду підтримки підприємництва на виконання частини заходів Національної програми в межах проекту "Створення та розвиток консультативних центрів на базі регіональних фондів підтримки підприємництва", Фондом підтримки фермерських господарств в Закарпатській області для надання фінансової підтримки фермерським господарствам в сумі 434,7 тис. грн. [3].

Вирішення проблем економічного і соціального розвитку будь-якої держави з перехідною

економікою вимагає прискореного розвитку підприємницької діяльності та, насамперед, малого бізнесу.

В області станом на 01.01.2005 року, згідно оперативних даних діяло 44004 одиниць суб'єктів малого підприємства, з них малих підприємств - 3809, фізичних осіб – приватних підприємців - 40195. З розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення в області припадає 52 суб'єкта. Найбільше малих підприємств в розрахунку на 10 тис. населення зосереджено в містах Ужгороді (129 од.), Мукачеві (89 од.), Хусті (91 од.).

В районах області цей показник кількості суб'єктів підприємницької діяльності на 10 тис. населення в середньому складає 22 одиниці.

У сфері малого підприємництва зайнято 77,8 тис. чол., з них 58% або 45,0 тис. чол. - на малих підприємствах та 32,8 тис. чол. підприємців – фізичних осіб.

Переважна більшість підприємницьких структур області веде бізнес в галузі торгівельно-посередницької діяльності та громадського харчування.

Питома вага малих підприємств у загальному обсязі виробленої в області продукції, виконаних робіт та наданих послуг склала 18,8%. За кількістю підприємств в області, майже кожне п'яте – промислове, а за внеском в обсяг виробленої про-

Машика Юрій Вікторович - викладач кафедри економічної теорії і менеджменту Закарпатського державного університету.

дукції (робіт, послуг) на них припадає 62,3%, підприємств оптової та роздрібною торгівлі – 11,3%, будівельні організації – 7,6%, підприємства транспорту – 5,1%.

Головна мета діяльності суб'єктів малого підприємництва (далі СМП) – одержання прибутків, що впливає на рівень їх ділової активності. У 2003 році діяльність СМП вперше за останні сім років стала прибутковою - 23,3 млн. грн. прибутку при 11,5 млн. грн. збитку. Найбільша питома вага збиткових підприємств у сфері промисловості - 45,0%. За 2003 рік, за рахунок всіх джерел фінансування, валові інвестиції в основний капітал та у невикористані активи склали 537,6 млн. грн. та в порівнянні з 2002 роком зросли на 41,2%. Найбільше освоєно інвестицій у регіонах з розвинутою інфраструктурою – в підприємства міста Ужгорода - 23,0% від загального обсягу інвестицій вкладених в область, Ужгородського району - 23,5 %, м.Мукачеве - 15,2%. Менш привабливими для інвестування є Воловецький (0,3%), Великоберезнянський (0,4%), Міжгірський (0,5%) райони.

Питаннями сприяння розвитку малого підприємництва в області займаються органи місцевого самоврядування, Регіональний фонд підтримки підприємництва в Закарпатській області, представництво Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва в Закарпатській області, 4 бізнес-центри, 2 бізнес-інкубатори, 10 громадських приймалень для підприємців, 4 фонди підтримки підприємництва. В м.Ужгороді працює Реєстраційна палата, яка здійснює реєстрацію СМП [4].

З метою створення належних умов для реалізації конституційного права громадян на підприємницьку діяльність, вирішення проблеми зайнятості населення та створення нових робочих місць шляхом залучення широких верств населення до підприємницької діяльності в Закарпатській області, діяла Програма розвитку малого підприємництва на 2001-2002 роки (далі-Програма), затверджена рішенням Закарпатської обласної ради, №299 від 12.04.2001 року та на 2003-2004 роки затверджена рішенням Закарпатської обласної ради №123 від 23.01.2003 року. Майже в кожному районі та місті області рішенням сесій було прийнято власну програму розвитку малого підприємництва. Основною умовою реалізації Програм є спрямування дій місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на створення та підтримку сприятливого середовища для розвитку підприємництва.

В ході дослідження вивчено та проаналізовано нормативно-правові, методичні документи, статистичну звітність.

Дослідження проводилось по обласних програмах розвитку малого підприємництва в Закарпатській області, а також районних та міських програм за період 2002-2004 років.

Теоретичні, методичні та прикладні аспекти даної проблеми набули розвитку в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців. Слід зазначити, що серед значної кількості опублікованих в Україні фундаментальних економічних робіт, більшість з них носить теоретичний характер. Вигідно в цьому відношенні відрізняються роботи вчених-економістів Варналія З., Гофмана Л. Та Зіндерберга А. На основі використання прикладів і конкретних фактів автори у своїх роботах [5], [6], [7] розглядають цілий комплекс економічних проблем країни з перехідною ринковою економікою, пропонують звернути увагу на роль і значення малого бізнесу не взагалі для економіки, а саме для економіки України. І це не зважаючи на те, що стратегії соціально-економічного розвитку нашої держави малому бізнесу – економічному сектору, що є показником економічної свободи, все ще відводяться другорядне місце.

Однак, питання щодо ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на здійснення заходів з виконання Програми розвитку малого підприємництва в Закарпатській області у 2002-2004 роках, не є в повній мірі висвітлено, що і стало предметом даного дослідження.

Для визначення загальних тенденцій ефективності виконання Програми розвитку малого підприємництва в Закарпатській області у 2002-2004 роках дослідження проводилось на підставі статистичної, оперативної звітності, нормативно-правових та методичних документів.

Таким чином, метою даного дослідження є оцінка ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на здійснення заходів з виконання Програми розвитку малого підприємництва в Закарпатській області у 2002-2004 роках.

При проведенні дослідження використано офіційні дані від Закарпатського обласного управління статистики, головного управління фінансів Закарпатської ОДА, головного управління економіки Закарпатської ОДА, управління Державного казначейства в Закарпатській області, а також вивчалися та аналізувались нормативно-правові акти, методичні документи, видання і публікації з цієї сфери діяльності.

При написанні статті використовувались методи економіко-математичні, порівняльного аналізу та динамічних рядів.

Для висвітлення мети стаття складається з трьох розділів.

У першому мові йде про недосконалість нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності.

Другий розділ присвячений проблемним питанням щодо обмеженості фінансових ресурсів місцевих бюджетів та про недостатній рівень співпраці між владою і бізнесом.

В третьому розділі мова йде про причини відсутності у населення необхідних знань для започаткування і ведення бізнесу та недоступності кредитних ресурсів для СМП.

Отже, одними із основних причин, що стримують розвиток малого бізнесу на Закарпатті є:

1 НЕДОСКОНАЛІСТЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуючи розвиток малого та середнього підприємництва з точки зору чинного та перспективного законодавства, доводиться констатувати наявність суттєвих недоліків.

Існування двояких тлумачень та неоднозначних трактувань різноманітних понять призводить до виникнення спірних ситуацій. Так, прикладом може бути необхідність сплачувати страхові внески підприємцями-спрощенцями після виникнення трьох соціальних фондів на базі одного. Тим самим спрощується термін „єдиний податок”, що передбачав звільнення підприємця від сплати всіх інших податків та зборів.

Неузгодженість положень та норм різних законодавчих актів сприяє збільшенню податково-го тиску на підприємців і суперечить принципам, викладеним в Указі Президента України „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва”. Так, вимоги сплати податку на додану вартість при імпорті, за умови застосування підприємством спрощеної системи оподаткування за ставкою єдиного податку 10% чи зарахування до виручки від реалізації сум ПДВ при сплаті єдиного податку за ставкою 6%. В першому випадку обмежуються можливості підприємства щодо ведення зовнішньоекономічної діяльності, а в другому – штучно збільшується обсяг податку за рахунок подвійного оподаткування. Крім того, єдиний податок існує поряд з платежами, які сплачуються іншими підприємствами, призводить до певних проблем. Так, ПДВ у звичайних підприємств, які купують дещо у „єдиноподаткованих”, які працюють за ставкою 10% без ПДВ, на нашу думку, треба брати не за принципом „різниця між ПДВ, отриманим і ПДВ сплаченим”, як сьогодні, що робить не вигідною таку купівлю, а за принципом „ПДВ з різниці”, як раніше оподатковувалася торгівля. І без будь-яких податкових накладних, які „спрощенець” - продавець все одно не може дати покупцеві. У майбутньому єдиний податок має поглинути більшість платежів – з відповідним збільшенням його ставки.

Проблемою залишається питання соціального захисту. Значна кількість осіб, що здійснюють торгівлю на ринках, працюють без оформлення трудових відносин з суб'єктами підприємницької діяльності. Не врегульованим залишається питання ведення трудових книжок для підтвердження трудового стажу суб'єкта підприємницької діяльності - фізичної особи. Через це зазначена категорія громадян позбавлена конституційно гарантованих прав на соціальний захист.

Останнім часом багато розмов точиться навколо питань, пов'язаних зі сплатою податків за спрощеною системою суб'єктами підприємницької діяльності. Мова про те, що в 2005 році приватні підприємці, котрі працювали на єдиному податку, повинні платити страховий внесок у пенсійний фонд, згідно із Законом України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”. Тобто для того, щоб підприємцеві був зарахований пенсійний стаж, він зобов'язаний робити внески в ПФ не менш ніж з мінімальної зарплати. Оскільки мінімальна зарплата з 1 січня 2005 року становить 262 гривні, держбюджетним законом „спрощенцям” пропонується щомісячно платити у Пенсійний фонд 84 грн., інакше вони будуть втрачати пенсійний стаж. Таким чином, документ фактично змінив ставки єдиного податку, незаконно втрутився у пенсійне законодавство та в питання сплати податків, збільшивши єдиний податок для підприємців.

В м.Ужгороді, при міській раді, створено Асоціацію малого та середнього бізнесу „Ужгород - XXI століття”. Ними вивчалися питання стану дозвільних процедур і пов'язаних з ними витрат СМП. Були письмово й усно опитані більшість державних та комунальних структур міста, які мають відношення до процесу погоджень документів та видачі різних дозволів на трьох основних етапах:

1-ий етап – реєстрація. При проведенні роботи з реєстрації СМП (юридичної особи) власник (співзасновник) змушений нести наступні витрати: обсяг документів дорівнює до 80 сторінок; фінансові витрати - до 1000 грн.; витрати часу - до 25 робочих днів (включаючи саму реєстрацію).

Вже на цьому, першому етапі, власник майбутнього СМП змушений спілкуватися з представниками від 5 до 10 державних структур (реєстратор, ДПІ, банк, дозвільна служба УМВС, нотаріат, відділення ФДМУ і т.д.), які вимагають певного погодження та документального підтвердження можливості та доцільності реєстрації СМП. При задекларованому терміну 5 днів на реєстрацію, нікого не цікавить, які витрати часу і коштів несе майбутній власник СМП, отримуючи необхідні для реєстрації штампи, печатки і підписи.

2-ий етап – початок комерційної (виробничої) діяльності. Отримати свідоцтво про реєстрацію і розпочати виробництво або комерційну діяльність, зовсім різні речі. На цьому етапі власник майбутнього СМП змушений спілкуватися з представниками вже від 10 до 20 різних державних та комунальних служб, від яких безпосередньо залежить ефективність майбутнього життя нового СМП. Тобто, на 2-му етапі вимагається отримання дозволів, погоджень, ліцензій для початку діяльності СМП: обсяг документів дорівнює до 200 сторінок; фінансові затрати - до 2860 грн.; витрати часу - до 60 робочих днів.

При цьому, в цих дослідженнях не враховано ні витрати майбутнього СМП на створення статутного фонду, ні витрати на закупівлю необхідного для виробництва обладнання, ні фахову підготовку спеціалістів-робітників тощо.

3-ий – вихід на зовнішній ринок. Для тих, які подолали всі перепони і вирости до такого рівня, що стали шукати ринок для своєї продукції за кордоном. Витрати СМП на цьому етапі характеризуються наступними даними. Обсяг документів дорівнює до 40 сторінок; фінансові затрати - до 2420 грн.; витрати часу - до 45 робочих днів.

Таким чином, загальні витрати на всіх трьох етапах СМП складають: за обсягом документів, які необхідно надати в різні структури дорівнює до 400 сторінок; за фінансовими витратами по всіх трьох етапах - 7000 гривень; за витратами робочого часу - до 140 робочих днів.

До початку своєї виробничої (економічної) діяльності СМП змушений спілкуватися з представниками від 26 до 32 державних та комунальних структур, іноді неодноразово. Вимагається, майже без виключень, безліч копій, до того ж нотаріально засвідчених. Безповоротно втрачається безліч часу і коштів. Натомість, будь-яка з 36 контролюючих структур в ході першої ж планової, позапланової або оперативної перевірки може знайти порушення, які через громіздкість та запутаність діючого законодавства СМП реально і щоденно допускає і тоді всі зусилля і втрати власника на реєстрацію нового МП стають марними [8].

Надмірний адміністративний тиск, дорога процедура реєстрації малих підприємств, приводить до того, що діючі малі підприємства перебувають свою діяльність шляхом реєстрації декількох ПП, що створює ілюзію збільшення кількості приватних СМП на спрощеній системі оподаткування.

На нашу думку, необхідно систематизувати дозволи контролюючих державних та комунальних структур щодо встановлених ними процедур узгоджень, дозволів та вартості послуг для СМП, встановивши єдині нормативи та терміни узгодження будь-яких документів.

2 ОБМЕЖЕНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ І НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ МІЖ ВЛАДОЮ І БІЗНЕСОМ

Недостатність фінансових ресурсів в місцевих бюджетах не сприяє задоволенню потреб регіональних Програм в коштах. Так, у 2002 році дохідна частина місцевого бюджету в області виконана на 97,1%, в 2003 році - на 100,1%, в 2004 році - на 95,5%. Недоотримання надходжень в бюджет за період 2002-2004 років в сумі 62451,9 тис.грн. відобразилось і на фінансуванні заходів Програм.

На реалізацію заходів Програм розвитку малого підприємництва (обласних, районних та

міських) в кожному досліджуваному році виділялось 0,1% від дохідної частини місцевих бюджетів. Фактично 30% районних та міських рад в місцевому бюджеті не закладають окрему статтю „На розвиток підприємництва”.

За період 2002-2004 років на реалізацію заходів Програм з місцевих бюджетів виділено бюджетних асигнувань в сумі 862,4 тис. грн., що складає 8% від потреби.

Із передбачених обласним бюджетом за період 2002-2004 років 323,0 тис. грн., фактично профінансовано тільки в 2003 році 50,0 тис. грн., що складає 6% від загальної суми фінансування. З державного бюджету на реалізацію заходів програм кошти не виділялися.

Нами досліджено планування та фінансування коштів за напрямками Програми.

Із загальної суми коштів передбаченої на реалізацію заходів Програм в місцевих бюджетах за період 2002-2004 роки, на активізацію фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки передбачено спрямовувати 56,1%, на сприяння створення інфраструктури МП – 14,7% та інші напрями – 29,2%. Від потреби визначеної в Програмах це складає всього 10,9%, а по напрямках: - активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки – 8,6%; сприяння створення інфраструктури МП – 6,2%; інші напрями – 99%.

Фактично із виділених бюджетних асигнувань (862,4 тис. грн.), 43,8% направлено на активізацію фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва (377,0 тис. грн.), на сприяння створенню інфраструктури МП – 17% (146,1 тис. грн.), на інші напрями Програми - 39,2% (339,3 тис. грн.).

Останнім часом ситуація з виділенням коштів з районних та міських бюджетів на фінансування програмних заходів погіршилась, так обсяг фінансування в 2004 році зменшився на 48% в порівнянні з 2003 роком. Слід відмітити, що по Програмах в двох районах (Воловецькому та Міжгірському), та в трьох містах області (Ужгород, Мукачево, Берегово), за період 2002-2004 років органами місцевого самоврядування, кошти на розвиток малого підприємництва не виділялись. Відсутність зацікавленості органів місцевого самоврядування в розвитку малого підприємництва призводить до зменшення суми надходжень до бюджетів. Так, у Воловецькому районі надходження до зведеного бюджету району від підприємств малого бізнесу в 2004 році зменшився в порівнянні з 2003 роком на 127,5 тис. грн. [1], [2], [3], [4].

- Недофінансування з місцевого бюджету не дає можливості в повній мірі виконати всі заходи, передбачені програмами і досягнути запланованих цілей.

Органи місцевого самоврядування в умовах ринкової економіки повинні стати суб'єктами ринкових відносин. З року в рік більше місцевих бюджетів формується саме за рахунок діяльності ма-

лих підприємств. Фактично підприємці мають право бути інформованими про те, як саме розподіляються кошти органами місцевого самоврядування і на задоволення яких потреб територіальної громади вони виділяються.

За досліджуваний період жодною місцевою чи районною радою в області не приймалися рішення про встановлення мінімальних соціальних потреб жителів територіальних громад. В багатьох випадках навіть посадові особи місцевих органів влади не можуть дати конкретну відповідь який рівень мінімальних соціальних потреб територіальної громади затверджено місцевою радою.

Відсутність чітко визначеного рівня мінімальних потреб не дає змоги суб'єктам малого підприємництва планомірно розвивати свій бізнес на відповідній території та одержувати державні регіональні замовлення, нові контракти та ринки збуту продукції, а місцева влада не може забезпечити мешканців своїх громад необхідними послугами, створювати додаткові місця, сформувати регіональний виробничий комплекс, збільшити дохідну частину бюджету.

Аналіз закупівель місцевими органами виконавчої влади, установами та організаціями за бюджетні кошти товарів, робіт і послуг, що за період 2002-2004 років в області відбулися 8872 торги, за результатами яких укладено 8641 договір. Загальна сума державних коштів, заявлена у досліджуваному періоді на тендер для закупівлі товарів, робіт і послуг становила 386,25 млн. грн., в тому числі за рахунок коштів місцевих бюджетів 242,43 млн. грн. Через відсутність налагодженості ділового партнерства малого бізнесу та місцевих органів влади переважна більшість товарів розпорядниками коштів місцевих бюджетів закуповується не у безпосередніх товаровиробників, в тому числі і фермерських господарств, а через посередницькі структури. Внаслідок цього непоодинокі випадки, коли переможці тендерів постачають продукти харчування для бюджетних установ за цінами, рівень яких перевищує середні по регіону роздрібні ціни, а розбіжність в цінах в межах області сягає 2-4 рази.

За даними регіонального фонду підтримки підприємництва, в Закарпатській області проведено анонімне анкетування серед 183 СМП. За результатами якого встановлено, що 24% респондентів від опитаних стверджують, що державна підтримка малого бізнесу повинна бути орієнтована на забезпечення доступу СМП до ринку державних закупівель [9].

Як показує практика, потребує удосконалення порядок здійснення процедури закупівлі шляхом запиту цінних пропозицій. Так, ініціатива вибору суб'єктів господарювання, що братимуть участь у процедурі закупівлі, виходить від розпорядника коштів, який здійснює запит цінних пропозицій. Немає прозорості і гласності, значна кількість підприємницьких структур різних форм вла-

дності взагалі залишається поза увагою розпорядників державних коштів, отже не бере участі у тендері. Органами місцевого самоврядування не ведеться звітність щодо кількості СМП, які приймають участь в тендерних процедурах. Не проводиться робота по інформуванню та залученню СМП до участі в проведенні торгів на тендерній основі.

3 ВІДСУТНІСТЬ У НАСЕЛЕННЯ НЕОБХІДНИХ ЗНАТЬ ДЛЯ ЗАПОЧАТКУВАННЯ І ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТА НЕДОСТУПНІСТЬ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ СМП

- Відсутність у населення необхідних знань для започаткування і ведення бізнесу.

Для успішного ведення власної справи поряд із власним капіталом та підприємницьким талантом необхідно мати певний „багаж знань”, який повинен бути успішно використаний шоденно у власній справі. Майбутній СМП повинен чітко усвідомлювати такі тези, а саме Що? Для кого? і по якій ціні? Він готовий виготовляти чи реалізовувати продукцію з метою отримання в майбутньому певного прибутку.

Якщо на ці питання СМП не дасть собі відповідь, то його власній справі через певний проміжок часу настане крах.

В області проводиться робота, що стосується освітніх програм, спрямованих на підтримку та розвиток СМП. Найактуальніші питання щодо розвитку, підтримки підприємництва висвітлюються у обласних, районних та місцевих засобах масової інформації, в т.ч. на сторінках обласної газети «Новини Закарпаття» запроваджено рубрики «Підприємництво», «Кроки ринку», «Факт і коментар», «Діло», під якими публікуються матеріали з найактуальніших питань підприємницької діяльності тощо.

Для підприємців створений загальнообласний друкований орган «Власна справа», який функціонує на базі Закарпатського Регіонального відділення Фонду підтримки підприємництва. В даному тижневику друкуються аналітичні статті про стан справ у різних сферах підприємництва, нові законодавчі акти з коментарями фахівців, діє постійна рубрика «Ваше запитання - наша відповідь».

Однак, за даними регіонального Фонду підтримки підприємництва в Закарпатській області та управління розвитку підприємництва Закарпатської ОДА, протягом 2002-2004 років було отримано необхідних знань для започаткування власної справи лише 3842 чол. (в тому числі в 2002 році – 919 чол.; в 2003 році – 1679 чол.; в 2004 році – 1244 чол.). Фактично освітніми заходами було охоплено, відповідно по роках, 0,03%, 0,05% та 0,03% від загальної кількості діючих СМП в Закарпатській області, що є досить низьким відсотком.

Також для підтвердження факту відсутності у населення необхідних знань для започаткування і ведення бізнесу, було проведено анонімне анкетування в усіх районах області. Встановлено фактори, що стримують розвиток малого підприємництва. Одним із найбільших вагомих, на думку респондентів, є відсутність необхідних знань для започаткування бізнесу. Так вважають 45% опитаних [9].

- Недоступність кредитних ресурсів для СМП.

Не дивлячись на певні позитивні зрушення в розвитку підприємницької діяльності в Закарпатській області на протязі 2002-2004 років, ми на основі аналізу спробували систематизувати та сформулювати типові причини, через які для СМП кредитні ресурси є недоступними, що в свою чергу не сприяє розвитку малого підприємництва: 1. надання установами короткотермінових кредитів; 2. високі процентні ставки; 3. застава; 4. графік погашення; 5. нестабільна економічна ситуація.

1. Надання установами короткотермінових кредитів.

Установи, які мають можливість надати кредит (банки, кредитні спілки, фізичні особи) надають його СМП за умови його повернення не пізніше 1, в окремих випадках 2 років. За цей короткий проміжок часу СМП не встигає розвинути свою власну справу. Крім повернення кредиту із відсотками, СМП зобов'язаний також сплачувати податки і збори до державного та місцевих бюджетів, що в свою чергу приводить до вилучення обігових коштів із власної справи та унеможливає СМП розширити свій бізнес. При спробі все ж таки здійснити дане розширення СМП змушений знову брати кредит, який на цей раз супроводжується цілою низкою вимог, а саме погашення попереднього кредиту та іншої застави.

2. Високі процентні ставки.

Одним із джерел кредитування виступає банківська система, яка в свою чергу виставляє ряд умов, які, в більшості випадків, є неприйнятними для самого СМП. В Закарпатській області діють переважно філії великих банків, головні офіси яких знаходяться у таких містах як Дніпропетровськ та Київ, а муніципальних банків взагалі немає.

Так, на сьогоднішній день Банк надає кредит для юридичної чи фізичної особи під 14-17% річних у валюті (євро, долар) та 24-26% у національній валюті – гривні.

Іншим джерелом фінансування можуть виступати кредитні спілки, які під 30-36% річних (2,5-3,0% місячних) (дол. США) надають СМП даний кредит в розмірі від 0,1 до 5,0 тис. дол. США.

Ще одним із джерел кредитування можуть виступати фізичні особи, які під 36-60% річних (3-

5% місячних) можуть надати у відносно невеликій сумі (0,1-10,0 тис. дол. США) кредит, як правило під „розписку” та майнову заставу.

3. Застава.

Будь-яке надання кредиту супроводжується, як правило, заставою. Предметом застави може слугувати рухоме та нерухоме майно, а також товар, який продає СМП. Коефіцієнт застави має становити від 1,2 до 2 від суми, яку сподівається отримати СМП. Більшість початківців серед СМП ще не мають власного майна і змушені просити письмового дозволу у своїх близьких та рідних на заставу спільного майна (будинку, квартири, автомобіля), а це є певний ризик для СМП у випадку фінансового краху втратити не тільки власну справу, але і „дах над головою” та автотранспорт.

4. Графік погашення.

Погашення кредитів відбувається за “графіком погашення”, який визначає кредитуючи установа. На нашу думку, цей графік міг би бути дещо гнучкішим. Наприклад, перші 6 місяців сплачувались лише відсотки, а решта місяців - відсотки із сумою кредиту. Це б дало змогу СМП більш ефективно вкласти кошти і отримати від них певний прибуток, з якого можна вже погашати суму кредиту із нарахованими відсотками.

5. Нестабільна економічна ситуація.

Через економічну нестабільність в Державі потенційні СМП побоюються розпочинати власну справу. Цей факт ставить їх на роздоріжжі, і вони вагаються чи їм варто ризикнути і розпочати власну справу, чи працювати де працюють.

Не знайшовши остаточної відповіді щодо власної справи, вони здійснюють депозитний вклад у Банк під 6-11% річних у іноземній валюті (євро, долар) та під 15,5-17,5% у гривні з метою отримання певного прибутку у вигляді відсотків та збереження власних коштів від інфляційних процесів у Державі.

Однак, протягом 2003-2004 років завдяки таким організаціям, як „Європейський банк реконструкції та розвитку” і Німецько-Український фонд по програмі „Програма мікрокредитування в Україні” та по „Програмі кредитування підприємств малого та середнього бізнесу”, в рамках кредитної лінії KREDYT BANK S.A. (Варшава), на банківському ринку України з'явився відносно дешевий банківський ресурс, який видається всім бажаючим СМП на протязі 1-5 банківських днів. Даний кредитний ресурс в Закарпатській області мають право видавати переможці Всеукраїнського конкурсу, а саме філії банків: „Аваль”, „Приват Банк” та „Кредит Банк”.

Відсоткова ставка в цих банках становить 10,2-16,1% у іноземній валюті (євро, долар) та у національній валюті, гривні, 22-24%.

За попередніми даними, за допомогою „Програми мікрокредитування в Україні” та „Програми кредитування підприємств малого та середнього бізнесу” на протязі 2002-2004 років СМП Закарпатської області отримали на розвиток свого бізнесу близько 12,5 млн. дол. або 66,25 млн. грн., що значно збільшило можливості СМП для

розпочинання власної справи, втілення у життя своїх підприємницьких задумів та отримання певного морального та матеріального задоволення від свого бізнесу [10].

ВИСНОВКИ

Таким чином, результати дослідження засвідчили, що спрямування бюджетних коштів на реалізацію заходів Програм не забезпечило виконання ряду результативних показників Програми, на що вплинули наступні чинники:

1. Неузгодженість положень та норм різних законодавчих актів сприяє збільшенню податкового тиску на підприємців. Тривалість і дорогі процедури узгодження відкриття власного бізнесу призводить до того, що діючі малі підприємства перебудовують свою діяльність шляхом реєстрації кількох ПП.

2. Створена інфраструктура підтримки підприємництва не забезпечила необхідного рівня знань для започаткування і ведення власної справи.

3. Невиконання дохідної частини місцевих бюджетів призводить до недофінансування заходів Програм.

За період 2002-2004 років на реалізацію заходів Програм з місцевих бюджетів виділено 8% від потреби. У 5 із 15 районних та міських радах, кошти на розвиток малого підприємництва не виділялись. Не зацікавленість органів місцевого самоврядування в розвитку малого підприємництва приводить до зменшення суми надходжень до бюджетів. Як приклад: у Воловецькому районі надходження до зведеного бюджету району від підприємств малого бізнесу в 2004 році зменшився в порівнянні з 2003 роком на 127,5 тис. грн.

4. Відсутність чітко визначеного рівня мінімальних потреб жителів громад не дає змоги суб'єктам малого підприємництва планомірно розвивати свій бізнес на відповідній території та одержувати державні регіональні замовлення, нові контракти та ринки збуту продукції, а місцева влада не може забезпечити мешканців своїх громад необхідними послугами, створювати додаткові місця, сформувати регіональний виробничий комплекс, збільшити дохідну частину бюджету.

За досліджуваній період жодною місцевою чи районною радою в області не приймалися рі-

шення про встановлення мінімальних соціальних потреб жителів територіальних громад.

5. Недоступність кредитних ресурсів для СМП через високі процентні ставки, обов'язковість майнової застави, надання короткотермінових кредитів та відсутність належної державної фінансової підтримки у вигляді надання пільгових кредитів на започаткування та розвитку бізнесу не сприяє більш ефективному розвитку малого підприємництва.

За результатами дослідження, для покращення стану розвитку малого підприємництва в області та ефективного використання бюджетних коштів, виділених на реалізацію заходів Програм автором пропонується ряд пропозицій:

На рівні Закарпатської обласної державної адміністрації та органів місцевого самоврядування районів та міст:

1. В бюджетах 2005-2006 років передбачити кошти на фінансування заходів програм розвитку малого підприємництва окремою статтею „На розвиток підприємництва”, згідно потреби визначеної Програмами розвитку малого підприємництва.

2. Затвердити мінімальні рівні соціальних потреб територіальних громад.

3. Доручити виконавцям заходів програм проведення щоквартального моніторингу впровадження заходів із наступним обговоренням всіх учасників разом із суб'єктами підприємницької діяльності.

4. Створити умови для запровадження доповіді м.Ужгорода щодо спрощеної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності за принципом „єдине вікно”.

5. Передбачити сприятливі умови для залучення всіх джерел фінансування на розвиток малого підприємництва в Закарпатській області.

6. Відшкодування з боку районних (міських) державних адміністрацій відсотків за кредити за рахунок коштів районних (міських) бюджетів.

Звісно, проведений аналіз в розрізі 3-х років є недостатнім і вимагає більш поглибленого вивчення принаймні на протязі 5-8 років. Це дало б більш повну та достовірну картину, яка склалася в регіоні. Крім того, подібний аналіз можна провести і для інших регіонів України, що дасть змогу дати оцінку якості виконання Програми розвитку малого підприємництва.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Програма розвитку малого підприємництва на 2001-2002 роки, затверджена рішенням Закарпатської обласної ради №299 від 12.04.2001 року.
2. Програма розвитку малого підприємництва на 2003-2004 роки, затверджена рішенням Закарпатської обласної ради №123 від 23.01.2003 року.
3. Статистичний збірник, Малий бізнес на Закарпатті, Головне управління статистики у Закарпатській області, м.Ужгород, 2004 рік.
4. Статистичний збірник, Підприємництво у Закарпатській області, Головне управління статистики у Закарпатській області, м.Ужгород, 2004 рік.
5. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Знання, 2001.
6. Гофман Л., Зіденберг А. Зрушення до ринкової економіки. – К.: Фенікс, 1997.
7. Зіденберг А., Гофман Л. Україна на роздоріжжі. – К.: Фенікс, 1998.

8. За даними Асоціації малого та середнього бізнесу „Ужгород - XXI століття”.
9. За даними регіонального фонду підтримки підприємництва в Закарпатській області.
10. За даними головного управління статистики у Закарпатській області.
11. Mashika Y.V. Efficiency of usage of budget funds aimed at developing small businesses in Transcarpathia in years 2002-2004.

УДК 332.146:330.322 (656)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОЇ І ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

М.В. Лізанець

У даній статті аналізується сутність та особливості ефективної інвестиційної діяльності в прикордонному регіоні. Обґрунтовано необхідність вдосконалення системи інвестування в комплексному розвитку прикордонної і транспортної інфраструктури прикордонного регіону.

Основними напрямками розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, логістики прикордонного регіону визначено: практичну реалізацію можливостей вигідного транспортно-географічного розташування регіону, активізацію роботи із створення міжнародного транспортного коридору, інтеграцію у транспортні коридори країн Європи, участь в реалізації проектів з транспортування енергоресурсів на внутрішні і міжнародні ринки. Дослідження інвестиційного аспекту цих напрямів дозволяє визначити важливі складові цієї комплексної проблеми: створення сприятливого інвестиційного клімату, пошук і залучення різних джерел інвестицій, формування раціональних регіональних схем реалізації організаційних форм і інвестиційних проектів.

Кількість бібліографічних посилань – 10; мова українська.

Ключові слова: *прикордонна інфраструктура, інвестиції, спеціальні режими інвестування, інвестиційна діяльність, прикордонний регіон.*

ВСТУП

Унікальність прикордонного регіону Закарпатської області зумовлена не тільки її географічним розташуванням та природно-ресурсним потенціалом, що відповідно створює необхідні умови для розвитку пріоритетних галузей Закарпаття, а є також одними із основних структурних факторів залучення іноземних інвестицій. Важливість управління інвестиційним процесом на рівні регіону обумовлена і зовнішніми чинниками, зміною геоекономічної ситуації на європейському континенті. Особливої актуальності питання вдосконалення інвестиційної діяльності у прикордонному регіоні набувають у зв'язку з формуванням кордону між Україною і Європейським Союзом, отже існує безпосередній інтерес з боку ЄС у розвитку, впорядкуванні прикордонної інфраструктури на новому східному кордоні.

Переваги географічного розташування Закарпаття, яке межує з чотирма державами - Поль-

щею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, включно і на міжнародних транзитних лініях сприяють в цілому розвитку і подальшому поглибленню міждержавного та міжрегіонального співробітництва, підвищенню ролі області в інтеграції України в європейські структури й активній участі регіону в системі міжнародного економічного співробітництва.

Важливість прикордонного регіону Закарпаття, як своєрідного елемента чи вузла системи логістичного управління потоками і їх інфраструктурними каналами, важко переоцінити саме за умов заповнення територіального простору України інфраструктурними мережами Європейського Союзу. Питання інвестицій щодо розвитку інфраструктури як фактора економічного зростання є дискусійним. Однак важливість розвитку інфраструктури для економічного розвитку традиційно визнається та широко використовується міжнародними фінансовими організаціями під час розробки рекомендацій щодо економічної політики. Наприклад, Світовий Банк у своєму огляді політики в галузі інфраструктури виявив певну кореляцію між розвитком інфраструктури та рівнем доходів у

Лізанець Мар'яна Василівна - викладач Свалявського технічного коледжу